

Jaarverslag 2022

(CGTC EN ERFGOEDPARTNERS)

Inhoudsopgave

Inleiding	3
CGTC	7
Erfgoedpartners.....	17

De basis van dit verslag wordt gelegd door het Jaarplan, waarvan de tekst in zwart is opgenomen. De blauwe teksten geven aan welke plannen zijn gerealiseerd.

Omslag

Beeld: hiermee deed men vroeger de was; collectie Oudheidkamer Fredewalda Tolbert

Foto: Collectie Groningen; Harm Bellinga, Arte del Norte

Inleiding Actie Roeli

Moi,

Voor u ligt het gecombineerde Jaarverslag 2022 van Centrum Groninger Taal & Cultuur (CGTC) en Erfgoedpartners. Het verslag van CGTC begint op bladzijde 5 en dat van Erfgoedpartners begint op bladzijde 18. Inmiddels werken beide organisaties twee jaar samen, een samenwerking die goed bevalt. Op het gebied van promotie en publieksbereik werkten we samen binnen één team, waarbij we activiteiten op elkaar afstemden en daar waar mogelijk samen oppakten. Dat gebeurt bij Erfgoedloper, Erfgoednieuws en Oktober Kindermaand. Beide organisaties traden samen naar buiten bij de versterking van het erfgoedbeleid bij provincie en gemeenten.

Dit jaar hebben we vol energie onze schouders gezet onder de ondersteuning van erfgoedinstellingen in de provincie Groningen. Dat deed iedere organisatie op haar eigen manier en daarom bevat dit document twee verslagen over het jaar 2022. Maar we werkten wel samen vanuit één visie en missie. Daarnaast gaan we samen aan de slag met de ondersteuning van de vele vrijwilligers via www.erfgoedvrijwilliger.nl en ontwikkelen we samen de digitale infrastructuur van onze provincie.

Roeli Broekhuis, directeur Erfgoedpartners en Centrum Groninger Taal & Cultuur

Visie

Als je Groningers vraagt waarom ze in deze provincie wonen, krijg je vaak een enthousiast verhaal over de aanwezigheid van cultuur en erfgoed. Het landschap, de steden en dorpen, kerken, borgen, molens, boerderijen, orgels en de eigen manier van leven, eten, feestvieren en uitdrukken: geen woord te veel maar wel duidelijk. Al deze elementen maken dat we ons als bewoners thuis voelen en in een veranderende wereld is dat van groot belang. Ook mensen die niet in Groningen zijn geboren, maken zich deze cultuur vaak eigen of kiezen er zelfs voor om in Groningen te blijven wonen.

In de kern betekent dit dat erfgoed van belang is voor de provincie en dat samen zorgdragen voor dit erfgoed het gevoel van gemeenschappelijkheid en binding met de samenleving versterkt. Er wordt daarbij door deelnemers, gebruikers, vrijwilligers en initiatiefnemers geen onderscheid gemaakt tussen materieel en immaterieel erfgoed. In de praktijk loopt dit door elkaar heen. In die zin is het dus heel logisch dat de twee steuninstellingen voor erfgoed (materieel en immaterieel) samen optrekken om de vaak kleinschalige en van vrijwilligers afhankelijke erfgoedinstellingen en initiatieven te ondersteunen. Ook zijn ze samen beter in staat om projecten te ontwikkelen en overheden te adviseren op het gebied van erfgoedbeleid en de toepassing hiervan op ruimtelijke ordening, toerisme en leefbaarheid.

Door de krachten van Erfgoedpartners en CGTC te bundelen ontstaat er een breed expertisecentrum dat deskundig is op het volle spectrum van erfgoed (musea, molens, erfgoededucatie, orgels en digitalisering van collecties, taal, verhalen, gewoonten, leefstijlen etc.). Het voordeel van deze schaalvergroting is dat er binnen de organisatie meer expertise beschikbaar komt, die eenvoudiger voor meer sectoren ingezet kan worden. Dit is vooral een voordeel voor de publiekstaken zoals promotie, educatie en digitalisering. Daarnaast kan de sector vertegenwoordigd worden door één persoon bij brainstormsessies en strategische overleggen. Sectoraal zal er weinig veranderen, omdat iedere sector een vakinhoudelijke zuil kent. Consulenten blijven hun eigen landelijke en regionale overleggen bijhouden over streektaal, educatie, molens en musea.

Medewerkers trekken gezamenlijk op als het gaat om nieuwe initiatieven. Ze onderhouden hun eigen netwerken en koppelen deze aan elkaar waar nodig. Dit gebeurt door samenwerking binnen zelfsturende teams op koers gehouden door de domeinregisseur. Erfgoedpartners werkt al met deze teams voor orgels, musea, molens, educatie en publieksactiviteiten. CGTC zal het domein immaterieel erfgoed en streektaal toevoegen en medewerkers doen al mee met de teams van educatie en publieksactiviteiten. Komend jaar zullen CGTC en Erfgoedpartners samen het domein immaterieel erfgoed verder vorm gaan geven, in samenwerking met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland.

Omdat het belang van erfgoed voor de inrichting, de kwaliteit van de leefomgeving en de identiteit van de inwoners steeds belangrijker wordt, wil Erfgoedpartners in nauwe samenwerking met CGTC meedenken met gemeenten en toeristische ondernemers over de culturele biografie van de regio waarbij het landschap, de monumenten, materieel en immaterieel erfgoed in samenhang een plaats krijgen. Zo kunnen de organisaties een antwoord geven op de vraag van landschapsorganisaties en de provincie (ERL) om mee te denken over de inrichting en ontwikkeling van de provincie Groningen. Vooruitlopend op deze ontwikkeling is de directeur van Erfgoedpartners bestuurslid geworden van de Toerisme Coöperatie.

Daarnaast zijn zowel Erfgoedpartners als CGTC aangesloten bij de Gemeenschappelijke Ambitie (samenwerking van alle culturele steuninstellingen in Groningen) om alle inwoners van Groningen in staat te stellen om zich van jong tot oud te blijven ontwikkelen en hen te betrekken bij alle vormen van kunst en erfgoed. Veel inwoners zijn al betrokken bij het in stand houden en het gebruik van erfgoed, maar het vereist extra inspanning om mensen te bereiken die het gevoel hebben dat ze buiten de samenleving staan. Erfgoedpartners en CGTC willen zich samen inspannen de komende jaren erfgoed zoveel mogelijk inclusief te maken, zodat besturen en teams diverser worden, het verzamelbeleid in musea en het monumentenbeleid een afspiegeling wordt van alle inwoners van Groningen, dat nieuwe doelgroepen worden benaderd zodat alle inwoners van onze provincie zich in Groningen thuis voelen. Dit sluit aan bij het landelijk beleid om het Verdrag van Faro een belangrijke plaats te geven binnen het erfgoedbeleid. Binnen dit Verdrag wordt erfgoed ingezet om gemeenschappen te verbinden.

Samengevat kan gesteld worden dat Erfgoedpartners en CGTC samen een inhoudelijke meerwaarde kunnen zijn voor de provincie Groningen door het volgende:

Met de koppeling van materieel en immaterieel erfgoed worden kennis, kunde, netwerken en middelen effectiever en efficiënter ingezet richting achterbannen, deelnemers/gebruikers, partners, financiers en geïnteresseerden.

Verbindingen met andere domeinen zoals toerisme/recreatie en leefomgeving kunnen meer en beter vanuit een geïntegreerde aanpak (materieel en immaterieel samen) worden opgepakt.

Missie

De gezamenlijke missie van Erfgoedpartners en CGTC luidt als volgt:

Erfgoed vormt een levend(ig) deel van de Groningse samenleving. Musea, kerken, molens, borgen, orgels, maar ook taal, verhalen en gewoontes vormen het hart van de Groningse samenleving, toen, nu en later.

Erfgoedpartners en CGTC leveren hier een bijdrage aan door vraag en behoefte van het werkveld in al deze erfgoedonderwerpen centraal te stellen. Naast een ondersteunende en adviserende rol hebben Erfgoedpartners/CGTC ook de rol van uitvoerder, als het veld daar om vraagt.

Centrum Groninger Taal & Cultuur

Algemeen actie Roeli

Centrum Groninger Taal & Cultuur (CGTC) is de provinciale steunorganisatie voor immaterieel erfgoed. De organisatie is het resultaat van een fusie tussen het Huis van de Groninger Cultuur en het Bureau Groninger Taal en Cultuur. Hiermee zijn een wetenschappelijke en publieke benadering van het immaterieel erfgoed samengebracht. De fusie is in 2018 op verzoek van de Provincie Groningen tot stand gekomen in 2018.

CGTC is sinds 1953 de voortzetting van een lange traditie van studie naar en promotie van het Nedersaksisch en Gronings Erfgoed. In de loop der jaren is streektaal en cultuur aangehaakt bij de ontwikkeling van immaterieel erfgoed waardoor het blikveld breder is geworden. Tradities, gewoontes, muziek en eten zijn voorbeelden van toegevoegde aandachtsvelden. Het zijn uitingen van identiteitsbeleving en trots die in een tijdperk van digitalisering, mondialisering en verzakelijking steeds belangrijker worden.

Wetenschappelijk onderzoek en publieksactiviteiten zijn door de CGTC fusie in 2018 met elkaar verbonden geraakt. Het heeft even geduurd voordat de formele verbinding omgezet kon worden in nieuwe concrete activiteiten. In de afgelopen jaren is duidelijk geworden wat de nieuwe organisatie te bieden heeft aan iedereen die geïnteresseerd is in het Gronings immaterieel erfgoed. Het voortduren van de pandemie zorgde ook in 2020 ervoor dat gezocht moest worden naar alternatieven om te kunnen laten zien wat het Gronings immaterieel erfgoed te bieden heeft. Door waar mogelijk de samenwerking op te zoeken tussen het publieksdeel en wetenschap, is dit echter ook in 2021 weer gelukt. In 2022 willen we de ingeslagen weg blijven bewandelen en kijken waar en hoe we nog meer en beter kunnen samen werken (*zie ook bijlage 'Activiteiten jaarplan 2022'*).

Jaarplan uitgangspunten

Op basis van de richtlijnen van de Provincie Groningen waren de uit te voeren taken en activiteiten in het jaarplan van 2020 onderverdeeld in verschillende thema's. Door een bestuurlijke fusie met Erfgoedpartners en de wil om meer samen te werken op de deelterreinen materieel en immaterieel erfgoed is in het jaarplan 2021 gekozen voor een iets andere onderverdeling met andere thema's. Er blijken immers veel raakvlakken te zijn tussen materieel en immaterieel erfgoed en de eerste verkenning van samenwerkingsmogelijkheden dat afgelopen jaar in gang is gezet, laat zien dat samenwerken binnen de verschillende thema's kan leiden tot een situatie waar de organisaties en het publiek waarvoor gewerkt wordt beter bediend worden. Op basis van deze uitgangspunten werd in het jaarplan 2021 aangesloten bij een vijftal thema's. Ook voor het jaarplan 2022 is deze onderverdeling aangehouden:

- Bewaren en behouden
- Gebruiken en presenteren
- Kennis delen
- Visie ontwikkelen
- Samenleving betrekken

Begroting

Zoals in het jaarplan 2021 reeds werd vermeld, is de begroting van CGTC zo opgebouwd dat met ingang van 2021 projecten alleen uitgevoerd kunnen worden met cofinanciering. In 2021 zijn de eerste stappen gezet met het verkrijgen van extra gelden (fondsen, eigen inkomsten en dergelijke). In 2022 is deze aanpak voortgezet.

Zoals aangegeven zijn de geplande activiteiten in bijgevoegd schema opgesomd. Voor een aantal activiteiten is, mede op basis van ervaringen opgedaan tijdens de 'coronajaren' 2020 en 2021, reeds een alternatief gevonden door activiteiten op digitale wijze aan te bieden. Deze zijn als zodanig vermeld in het overzicht.

Hieronder worden per thema enkele activiteiten nog uitgelicht.

Bewaren en behouden actie Merel en Hedwig

WoordWaark

Digitalisering biedt ongekende nieuwe mogelijkheden voor het gebruik van en onderzoek naar taal en ook naar streektaalen. *WoordWaark* wordt dé database van het Gronings in woord, beeld en geschrift. Deze database wordt op dit moment gebouwd en zal niet alleen een woordenboek van het Gronings bevatten (gemaakt op grond van oudere woordenboeken), maar zal ook een veelheid aan andere en andersoortige gegevens over het Gronings beschikbaar stellen: Groningstalige teksten, geluidsmateriaal, beeldmateriaal, en onderzoeksgegevens. Het bijzondere aan het project is de manier waarop het publiek wordt ingezet om gegevens te verzamelen waardoor tegelijkertijd de bewustwording van de eigen taal en cultuur sterk worden bevorderd. Dankzij een slimme digitale aanpak kunnen gegevens op een geografisch gezien fijnmazige wijze worden aangeboden en krijgen behalve voor de sprekers zelf ook waarde als een toeristisch interessante staalkaart van immaterieel erfgoed in de provincie. Door middel van een sprekende kaart-interface zal het bijvoorbeeld mogelijk zijn om opnames uit een bepaald dorp/bepaalde regio te beluisteren, om teksten te lezen, en filmfragmenten of relevant ander beeldmateriaal te bekijken. Al dit materiaal zal zodanig worden ontsloten dat het publiek onmiddellijk kan bijdragen. Alle bovengenoemde projecten leveren gegevens (tekst of audio-opnames) op die zullen worden gebruikt om *WoordWaark* voortdurend uit te breiden. De functionaliteit van *WoordWaark* wordt ontwikkeld door Wilbert Heeringa. Voor dit project werkt het CGTC samen met partners buiten Groningen, vooral het Meertens-instituut in Amsterdam en de Fryske Akademy in Leeuwarden. Een belangrijk deelproject van *WoordWaark* betreft het Corpus Geschreven Gronings, dat als onderdeel van het Universiteitsbibliotheek-brede - project Spotlight wordt uitgevoerd en deels extern wordt gefinancierd. Het resultaat van dit project is de digitale ontsluiting van een groot aantal Groningstalige teksten, maar ook het ontwerp van een app-gestuurd scenario voor de ontsluiting van 'low resource languages' als het Gronings in het algemeen. Over beide aspecten worden academische en niet-academische lezingen en voordrachten verzorgd. Het *WoordWaark*team bestaat uit Goffe Jensma (projectleider), Wilbert Heeringa, Hedwig Sekeres, Wietse de Vries, Maaïke Kruisman (student-assistent) en Angela Boersma (stagiair)

Kennis delen actie Merel en Hedwig

Lifelines: Verandering in gebruik van het Gronings

Lifelines is een project dat over de jaren 2019, 20, 21 en 22 loopt. In dit project is het de bedoeling zicht te krijgen op het gebruik van het Gronings (naast het Drents, en Fries). Er is hierover geen recente informatie beschikbaar. Door mee te doen aan het *Lifelines*-onderzoek willen we hierin verandering brengen. Aan het langlopende *Lifelines*-onderzoek – onderdeel van het RUG/UMCG healthy aging speerpunt-onderzoek – doet een grote groep (3 generaties van 167.000) mensen uit de drie noordelijke provincies mee. Tegen betaling (in de begroting opgenomen) is het mogelijk onder

deze groep een zelfontworpen vragenlijst uit te zetten. De vragenlijst is in september 2021 uitgezet en zal in de loop van 2021 en 2022 geanalyseerd worden.

Terwijl de projecten, *Van Old naar Jong* en *Stemmen van Grunnen* het doel hebben de kwaliteit van het Gronings in kaart te brengen door uitspraakinformatie te verzamelen, willen we de vragenlijst van Lifelines gebruiken om vast te stellen hoeveel mensen (nog) streektaal spreken, of zij die streektaal ook doorgeven aan hun kinderen, en of het spreken van streektaal naast het Nederlands ook voordelen heeft met betrekking tot de verstandelijke vermogens en gezondheid van de sprekers (gebruikt in het promotie onderzoek). De uitkomsten van dit onderzoek zullen door het CGTC naar buiten worden gebracht. Aanvullende inzichten uit de vragenlijst (bijvoorbeeld de reacties op de stelling: “Ik vind het jammer dat ik de streektaal niet spreek”) kan het CGTC gebruiken bij het gerichte promotie van de cursussen Gronings.

Variatie en verandering in (het gebruik van) het Gronings

Wat is de kwaliteit van het Gronings en hoe is deze veranderd in de laatste decennia? Het Gronings kent vanouds, door zijn duidelijk van elkaar te onderscheiden dialectgebieden, veel variatie. De taal is echter in beweging en waarneming leert dat het Gronings van vroeger en nu niet meer hetzelfde zijn. Het doel van twee vierjarige promotieprojecten is om deze veranderingen in kaart te brengen en om nieuwe digitale technieken te ontwikkelen die ingezet kunnen worden voor de analyse van dialectdata. We gebruiken voor dit onderzoek onder meer gegevens van een groot publiekgericht project *Stemmen van Grunnen* (zie onder) als deel van *WoordWaark* (zie eerder), maar ook verzamelen we door middel van veldwerk (met het mobiele laboratorium van de Faculteit der Letteren, SPRAAKLAB) nieuwe data. Niet alleen verzamelen we data, maar de manier waarop we dit doen – door middel van leuke quizspannende quizen en in een aantrekkelijk mobiel laboratorium – is er ook op gericht om de eigen streektaal als bindmiddel van de Groningse gemeenschap veel meer onder de aandacht te brengen en positieve bewustwording te genereren. We combineren bestaande (vroegere) verzamelingen van Groningse uitspraakgegevens met onze nieuwe data om zo inzicht te krijgen in de variatie en verandering van de streektaal. Dit onderzoek zal, net als het eerder beschreven Lifelines-onderzoek worden uitgevoerd onder leiding van Martijn Wieling en door promotiestudenten Martijn Bartelds en Raoul Burke.

Digitale technieken voor minderheidstalen

Vanwege de relatief beperkte beschikbaarheid van data (maar zie *Woordwaark*) zijn er relatief weinig digitale technieken beschikbaar voor het Gronings. Denk aan tekst-naar-spraak systemen, zinsontledingssystemen, vertaalsystemen, et cetera. In twee promotieprojecten en in een samenwerkingsproject met het Centrum voor Informatie Technologie van de Rijksuniversiteit Groningen proberen we op dit gebied stappen te zetten. Zo ontwikkelen we met het CIT een tekst-naar-spraak systeem, en zijn promovendus Martijn Bartelds en promovendus Wietse de Vries (i.s.m. Prof. Malvina Nissim) bezig om technieken voor zowel tekst als spraak voor het Gronings toepasbaar te maken. Zo hebben we inmiddels een programma ontwikkeld die goed in staat is op basis van audio opnames te kwantificeren hoeveel twee uitspraken van elkaar verschillen, en hebben we de eerste stappen gemaakt om Groningse tekst te kunnen analyseren (door een zogenaamde *Part-of-Speech* analyse, waar woorden geclassificeerd worden op basis van hun woordsoort, zoals bijv. werkwoorden, naamwoorden, etc.).

Stemmen van Grunnen

Voor het project *Stemmen van Grunnen*, onderdeel van *Woordwaark*, wordt in de vorm van een quiz gegevens over de veranderende uitspraak van het Gronings verzameld. Dit project haakte aan bij een aantal onderzoeken in de andere provincies (Friesland en Limburg) en is een voorbeeld van *citizen science*. Aan het initiële ‘Stimmen fan Fryslân’-project hebben meer dan 14.000 mensen een bijdrage

geleverd. Resultaat van de Groningse variant van het project is een beter inzicht te krijgen in de veranderingen in het Gronings in de afgelopen 40 jaar. De quiz wordt veel gebruikt tijdens publieksevenementen.

Visie ontwikkelen actie Roeli

Steuninstellingen

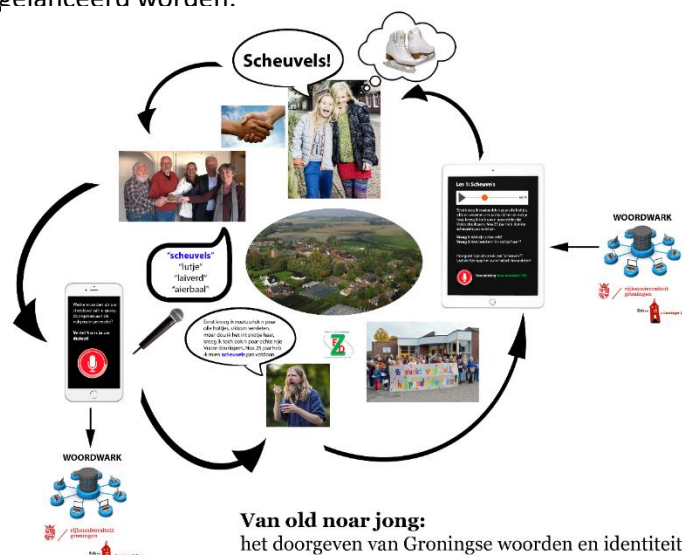
Met regelmaat bezoekt CGTC de vergaderingen van de diverse steuninstellingen en neemt het daaraan actief deel. CGTC staat open voor de vernieuwing die vanuit deze samenwerking wordt aangegaan en draagt daaraan vanuit de taakstelling als steuninstelling immaterieel erfgoed ook proactief bij. CGTC zoekt daarnaast de verbinding met andere steuninstellingen en benadert deze op eigen initiatief. Waar mogelijk gaat zij de samenwerking aan met deze instellingen om gezamenlijke projecten te ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn de samenwerkingen die in 2021 zijn aangegaan met NHL/Stenden, de Hanzehogeschool, het Alfacollege, Noordwoord en Levende Talen Nedersaksisch. In 2022 zal de samenwerking met onder meer genoemde instellingen verder worden uitgebreid en blijft CGTC op zoek naar mogelijkheden tot samenwerking met andere organisaties in het veld.

Gebruiken en presenteren

Van Old noar Jong

Van Old noar Jong is een project dat over de jaren 19, 20, 21 en 22 loopt. Vanwege de situatie het afgelopen jaar kon dit in 2020 niet afgerond worden zoals gepland. Inhoudelijk gaat het bij dit project over dat streektaal één van de hoofdbestanddelen van de Groningse identiteit betreft en met name staat voor de sociale binding van plattelandsbewoners in de provincie.

Kinderen spreken deze streektaal echter steeds minder, wat in dorpen wordt ervaren als fnuikend voor de binding binnen de dorpsgemeenschap. In zeer nauwe samenwerking met dorpsverenigingen (op dit moment vooral via een pilot in de dorpen Zandeweer, Eppenhuizen en Doodstil, gemeente Eemsdelta), hebben we oudere generaties van streektaalsprekers uit deze dorpen gevraagd welke woorden zij aan de jeugd het liefst willen doorgeven en ook waarom (deze gegevens zijn toegevoegd aan *WoordWaark*). Op basis van de populairste woorden zijn korte verhaaltjes geschreven door een Groningse schrijfster (Kunny Luchtenberg). Deze verhaaltjes zijn vervolgens voorgelezen door streektaalsprekers uit de drie dorpen en zowel de geschreven als gesproken tekst is geïntegreerd in een nieuw ontwikkelde tablet-onderwijsapplicatie waarmee leerlingen hun begrip, hun schrijfvaardigheid in het Gronings en ook de uitspraak van het Gronings kunnen testen. De app is inmiddels beschikbaar in zowel de Apple Store als de Android Play Store onder de naam “Van Old noar Jong”. In samenwerking met de Scholierenacademie van de Rijksuniversiteit Groningen is vervolgens een tienweekes lespakket ontwikkeld, waarin kinderen actief bezig gaan met de streektaal en ook van de app gebruik zullen maken. Naar verwachting zal de app en het lesprogramma in het najaar van 2021 feestelijk gelanceerd worden.

Van old noar jong:
het doorgeven van Groningse woorden en identiteit

Onderwijs / Jeugd en jongeren

Mede op basis van ervaringen in 2018-2019 is CGTC tot het inzicht gekomen dat een verbinding van het immaterieel erfgoed in het algemeen en streektaal in het bijzonder met onderwijs/jeugd jongeren is onontbeerlijk. Uit enkele onderzoeksresultaten van het Van Old naar Jong project en uit gesprekken met jongeren tijdens CGTC-activiteiten is naar voren gekomen dat er een behoefte is aan kennisdeling van immaterieel erfgoed (voor de jongste (of jongere) leeftijdsgroepen). CGTC heeft hiervoor in 2020, in samenwerking met partners binnen het Gronings netwerk een eerste programma ontwikkeld gericht op de bevordering van het inzicht in het Gronings erfgoed en de streektaal voor het voortgezet onderwijs. In 2021 zouden enkele scholen met dit programma gaan werken, echter vanwege de pandemie is dit uitgesteld naar 2022. In 2021 is een soortgelijk programma ontwikkeld voor het primair onderwijs dat bij twee pilotscholen is uitgezet en uitgevoerd. In 2022 wordt actief gezocht naar meer scholen in het primair onderwijs die met dit programma lessen willen verzorgen over het Gronings erfgoed en de streektaal.

Begin 2022 stapte de streektaalconsulent over naar een andere baan, waardoor de activiteiten met de scholen niet verder zijn uitgevoerd. In oktober 2022 zijn de educatieactiviteiten ondergebracht bij de consulent erfgoededucatie en in november is er een nieuwe consulent streektaal aangesteld. Samen kijken zij welke activiteiten met scholen in 2023 weer opgepakt kunnen worden.

Voor het primair onderwijs wordt sinds 2019 het tijdschrift *Wiesneus* ontwikkeld. Alle artikelen uit *Wiesneus* zijn in de streektaal geschreven. Er is een Drentse, een Overijsselse en een Achterhoekse versie. Het CGTC is door het Huus van de Taol in Drenthe gevraagd een Groningse editie van het tijdschrift *Wiesneus* te ontwikkelen. Ook in 2021 wordt dit succesvolle project uitgevoerd: in de Meertmoand Streektoalmoand verschijnt de vierde *Wiesneus* editie in het Gronings voor basisscholen in stad en provincie. Door middel van het (laten) ontwikkelen van lesbrieven is een eerste professionaliseringslag ingezet die in 2022 verder zal gaan. Een volgende stap die in 2022 gezet zal worden is onder meer het opzetten van een gezamenlijke streektaalwebsite waar basisscholen uit het gehele Nedersaksische gebied terecht kunnen.

De vijfde *Wiesneus* is afgerond volgens plan en gepresenteerd op basisschool De Klinkenborg in Kantens in het bijzijn van de wethouder van Cultuur van de gemeente Het Hogeland. In 2022 is samen met de andere organisaties voor streektaal gezocht naar een partij die de website kan bouwen en de content kan verzorgen. Een offerte is aangevraagd maar vanwege de hoogte van het bedrag, afgewezen. Er wordt gezocht naar andere partijen. Aan de erfgoededucatie-projectenpagina is een nieuw project toegevoegd waar streektaal een onderdeel van is 'Aaltje gaat naar school'. Dit project is voor scholen gratis beschikbaar. In het najaar van 2022 kwamen van meerdere basisscholen vragen binnen over gastlessen Gronings in het kader van de rijke schooldag en de verlengde schooldag. Deze vragen zijn opgepakt in samenwerking met de docenten van CGTC. De invulling en uitvoering vindt plaats in 2023.

Ten slotte wordt in 2022 in samenwerking met het Alfacollege een module opgezet voor het MBO, de richting verzorging waarmee dus zowel in het PO, VO als in het MBO het Gronings erfgoed een plaats zal krijgen.

Samenleving betrekken

Platformbijeenkomsten

In 2022 zal CGTC ten behoeve van de streektaalsector ten minste twee platformbijeenkomsten organiseren voor organisaties en instellingen in het veld die zich bezighouden met of inzetten voor de streektaal en/of het immaterieel erfgoed. Naast kennisdeling wordt hiermee beoogd dat werkwijzen, inzichten en aanpakken goed geborgd zijn bij de diverse streekorganisaties. In 2021 is reeds een begin gemaakt met het bezoeken van alle gemeenten enerzijds met het doel om kennis te maken met de betrokken wethouders en ambtenaren anderzijds om toe te lichten waar en hoe gemeenten gebruik kunnen maken van de steun- en adviesfunctie van CGTC. Deze contacten zullen in 2022 verder worden uitgebreid. Hiermee worden bovendien de lijntjes naar de verschillende organisaties in het veld in de provincie verkort en zullen ze de weg naar CGTC makkelijker vinden. Ten slotte wordt beoogd dat ook de lijntjes naar de verschillende organisaties hiermee korter worden en duidelijker wordt waarmee we elkaar kunnen helpen en versterken.

Door de samenwerking aan te gaan met NOORDWOORD wordt getracht de Pervinzioale Schriefwedstried van CGTC een nieuwe impuls te geven. Op deze manier wordt eveneens gepoogd meer volwassenen en jongeren op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met de Groninger taal en cultuur.

Vrundenboukje

Ter gelegenheid zijn 80ste verjaardag stelde de Groningse dichter en schrijver Jan Siebo Uffen een Vrundenboukje samen. CGTC droeg er zorg voor dat het liber amicorum gedrukt werd en tijdens festival GRN gratis aan het publiek werd uitgereikt.

Erfgoedpartners is de steuninstelling voor materieel erfgoed in de provincie Groningen, met oog voor zowel de behoeften van iedere sector (musea, molens, borgen, orgels, archeologie en publiek) als voor het erfgoed in het algemeen. Accenten liggen op bewaren en behouden, het delen van kennis, het ontwikkelen van visie, het gebruiken en presenteren en het betrekken van de samenleving, waarbij digitalisering steeds belangrijker wordt.

Vanaf 2021 hanteren we de volgende thema's:

- Bewaren en behouden
- Kennis delen
- Visie ontwikkelen
- Gebruiken en presenteren
- Samenleving betrekken

Onze collega's van het CGTC, met wie we nauw samenwerken, hanteren dezelfde thema's. Vanaf 2021 delen beide organisaties één bestuur en werken zij onder één directeur om zo de kwetsbaarheid van de organisaties te verkleinen en de strategische slagkracht te vergroten. In de praktijk zal dit leiden tot samenwerking op de onderdelen waar dat kan en afstemming op de overige thema's.

Als extra thema wordt het Steunpunt Digitalisering genoemd, waarvoor de provincie en OCW afgelopen beleidsperiode extra middelen hebben gereserveerd. Hiermee wordt een digitaliseringscoach aangesteld voor 10 uur per week die erfgoedinstellingen adviseert en contact houdt met het landelijk netwerk. Als provinciaal steunpunt in een landelijk netwerk ziet Erfgoedpartners het als haar taak om de digitale infrastructuur te realiseren waardoor erfgoedinstellingen in staat zijn elkaar en het publiek te bereiken. Hiervoor wordt samengewerkt met de Groninger Archieven, de Universiteitsbibliotheek en het Centrum voor Groninger Taal en Cultuur. De erfenis van de Verhalen van Groningen zal binnen deze structuur een plaats krijgen. Ook bestaat de wens om de beide Groninger encyclopedieën te laten digitaliseren. De initiatiefnemers zoeken via Erfgoedpartners samenwerking met de erfgoedsector.

Digitalisering, publieksbereik en marketing kunnen elkaar versterken. Vanuit de visie "één keer invoeren, overal zichtbaar" heeft Erfgoedpartners in 2021 gewerkt aan een systeem om activiteiten en tentoonstellingen in te voeren, die automatisch ingelezen worden door andere websites. Voor de orgelwereld is dit zo uitgewerkt dat concerten worden ingevoerd in de databank van Erfgoedpartners (www.erfgoednieuws.nl) en zichtbaar worden op de websites van Orgelland, Orgelstad, Marketing Groningen en gepubliceerd worden in verschillende geschreven media. Daarnaast wordt gewerkt met een centraal systeem voor ticketverkoop met een marketingfunctie. In 2022 zal worden geïnvesteerd in een medewerker die marketing en publieksbereik verder kan ontwikkelen.

De Provincie Groningen wil investeren in de versterking van de musea en heeft Erfgoedpartners gevraagd om mee te denken bij een goede aanpak die praktisch en doelmatig is. Op dit moment is het de bedoeling dat eventuele extra taken op een andere manier worden gefinancierd. Daarom is dit onderwerp in het Jaarplan niet verder uitgewerkt.

Vanuit het landelijke cultuurbeleid is er veel aandacht voor de ondersteuning van vrijwilligers en voor participatie van de samenleving, ook in relatie tot het Verdrag van Faro. Het Fonds voor Cultuurparticipatie heeft aan de samenwerkende erfgoedhuizen een subsidie verleend om organisaties met vrijwilligers te ondersteunen.

Erfgoedpartners en CGTC participeren vanaf de zomer 2021 in www.erfgoedvrijwilliger.nl, een website die niet alleen helpt bij het zoeken van vrijwilligers maar die ook steeds meer inhoudelijke informatie en (digitale) cursussen zal bevatten.

Verhalen van Groningen/Kroniek van Overschild

In het kader van de Verhalen van Groningen werd verder gewerkt aan de realisatie van de Kroniek van Overschild, bestaande uit een film, boek en foto-expositie over de dramatische gevolgen van de aardgaswinning voor de inwoners van dit dorpje. Documentairemaakster Saskia Jeulink werkte, in aansluiting op de reeds gerealiseerde drie korte films, aan de productie van een lange film van 50 minuten en zocht daarvoor de samenwerking met Stichting Beeldlijn en omroep HUMAN. Martin Hillenga stelde in samenwerking met fotograaf Gus Drake het boek *Kroniek van Overschild. Een toekomst zonder verleden* samen. Gus Drake bereidde een foto-expositie in het dorp Overschild voor.

Tijdens festival GRN in november werd een *sneak preview* van de film gegeven en werden de makers geïnterviewd.

Toelichting thema's

Bewaren en Behouden

Goed collectiebeleid en goed onderhoud liggen aan de basis om erfgoed voor latere generaties te bewaren. Het is belangrijk dat een museum weet welke collecties hij heeft en in welke staat zij verkeren. Daarom adviseren onze consultants over het toepassen van MUSIP voor goed collectiebeleid en beheer, het registreren van collecties, verzamel- en selectiebeleid, depotbeheer en veiligheidszorg. Hier is een relatie met het thema 'Kennis delen' en 'Digitalisering'.

Wat betreft monumenten, molens, borgen, groen erfgoed en begraafplaatsen wordt ingezet op delen van expertise en het samenbrengen van belangrijke spelers binnen het netwerk. Hier is een relatie met het thema 'Kennis delen'.

Voor de molens van stichtingen beheerd door vrijwilligers heeft Erfgoedpartners een bijzondere financieringsregeling gerealiseerd met het JB Scholtenfonds. Voor 40 molens wordt de helft van de cofinanciering van de BRIM gerealiseerd. Jaarlijks betreft dit 133.000 euro. Medewerkers van Erfgoedpartners verzorgen de uitvoering. De financiering loopt via de boeken van het Groninger Molenhuis.

Erfgoedpartners is partner van het Molenbiotoopproject, waarvan Landschapsbeheer Groningen penvoerder is. Zes molens kunnen in dit project hun groene biotoop verbeteren, samen met omwonenden. Erfgoedpartners zorgt voor de coördinatie naar de moleneigenaren en ondersteunt bij het werven van fondsen.

Beheer en ondersteuning Adlib Collections 15 musea

Via Erfgoedpartners maken 15 musea gebruik van een licentie voor het collectieregistratiesysteem Adlib Collections. Om de overgang naar een nieuwe versie van Collections mogelijk te maken en vloeiend te laten verlopen, voorzien wij in een goede voorbereiding op maat met een rondgang langs de betrokken musea. De (voorbereiding van) de update is een belangrijke investering in het digitaal zichtbaar en bruikbaar maken van hun collecties. Bij een plenaire informatiebijeenkomst in oktober kregen de betrokken musea een demo van het Blikmuseum over het delen van gedigitaliseerde collectie-items op Collectie Nederland via een API-verbinding van Collections. Waar dit jaar de voorbereiding van de update werd voorbereid, staat in 2023 de uitvoering gepland.

Advies op maat musea

Naast wekelijks kleinere adviezen per telefoon of mail, brachten we op het gebied van behoud en beheer grotere adviezen uit op verzoek van musea en andere erfgoedinstellingen. Bijvoorbeeld over de aanpak van plaagdieren, restauratie, de voorbereiding van museumregistratie of over het waarderen van objecten en ontzamelen.

[Mijn optelsom tbv aantal in bovenstaande alinea: weet jij nog meer Roeli?]

- 1 Kloostermuseum Aduard (museumregistratie klaar maken: behoud en beheer)
- 2 Synagoge (conservator vacature)
- 3 Verhildersum (zilversjes en clustervliegen)
- 4 Museum Helmantel museumregistratie (kan ook bij beleid)
- 5 GRID Advies ontzamelen Bibi]
- 6 Elise Molententoonstellingsmogelijkheden De Hoop
- 7 Elise tentoonstellingsmogelijkheden historische werkgroep westeremden
8. Elise MOW advies waarderen objecten
9. Elise Arie; Schaatsmuseum

Kennis delen

Erfgoedpartners werkt vanuit de filosofie dat je zo goed mogelijk gebruik moet maken van expertise die binnen het netwerk aanwezig is. Daarom worden provinciale netwerken zoals platforms in stand gehouden, waarbij kennis delen en afstemming centraal staan. Daarnaast zetten we deze overleggen in voor deskundigheidsbevordering.

De landelijke netwerken functioneren ook als een vorm van deskundigheidsbevordering. Dit heeft niet alleen een positieve uitwerking op het provinciale beleid, maar ook op het nationale beleid dat zo vanuit de provincies wordt gevoed. Daarnaast is er uitwisseling van vakkennis op het gebied van educatie, monumenten, molens, musea, ondersteunen vrijwilligers en digitalisering.

Een bijzondere vorm van kennis delen vindt plaats via activiteiten voor het publiek, zoals het Groninger Molenweekend of Oktober Kindermaand. Dit is niet alleen waardevol voor mensen die in Groningen wonen en recreëren, maar ook voor het bewaren van erfgoed. Onbekend maakt immers onbemind.

Platform Borgen

Dit jaar kwam het Platform Borgen twee keer digitaal bijeen. Namens dit platform en Erfgoedvereniging Heemschut agendeerde Erfgoedpartners de onbeschermd positie van borgbiotopen bij de Provincie en vond daar gehoor. Een werkgroep met deelnemers uit het platform en Heemschut stelde in samenspraak met de provincie een projectplan op. Naar verwachting kan in 2023 een onderzoeksbureau de situatie per borg en gemeente in kaart brengen. Uiteindelijke doel is om de grenzen van de borgbiotopen (bestaande uit borg(gebouwen)

en de landschappelijke omgeving) in samenwerking met de gemeentelijke overheden beter te verankeren in de omgevingsplannen. Dit moet de borgbiotopen betere bescherming bieden bij bouwplannen in de naaste omgeving voor bijvoorbeeld zonneparken, wegen of gebouwen. Andere besprekpunten waren onder andere het Pronkjewailpad 2023 met de Borgen als thema, de website groningerborgen.nl en de sterk toenemende energieprijzen.

Platform Directeuren

In 2022 kwam het Platform Directeuren één keer digitaal bijeen. Besproken werd onder meer de uitkomst van onze enquête onder Groningse erfgoedinstellingen naar de invloed van hoge energieprijzen en de coronalockdown op hun financiële situatie.

Platform Archeologie en Publiek

In 2022 kwam dit platform één keer digitaal en één keer fysiek bij elkaar. Op de agenda stond onder meer de jaarlijkse serie archeologielezingen, de presentatie van het digitaliseringsproject archeologie en de dag van de Noordelijke Archeologie tijdens de Nationale Archeologiedagen (zie ook publieksactiviteiten).

Platform Collecties

Dit platform, speciaal voor (vrijwillige) beheer en behoud medewerkers, kwam twee keer fysiek bij elkaar rond een thema. Op locatie van Landgoed Verhildersum deelde een textielrestaurator haar kennis over het vak en konden de ruim 20 deelnemers vragen stellen naar aanleiding van meegenomen objecten. Tijdens het platform bij Havezate Mensinge wisselden de 19 deelnemers aan de hand van vier casussen van gedachten over het thema 'bezoekers versus musealiteit. Wat mogen bezoekers wel en niet?'

Platform Educatie & Publiek

In februari namen 17 educatiemedewerkers deel aan een digitaal platform over erfgoededucatie in het voortgezet onderwijs. K&C gaf uitleg over de mogelijkheden door productontwikkeling die de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit biedt voor dit doel, en er vond uitwisseling plaats van praktijkervaring. In juni waren 12 deelnemers aanwezig bij een 'reguliere' platformbijeenkomst, met onder meer erfgoedwijs onderwijs op de agenda; hierbij wordt erfgoed ingezet bij burgerschapsonderwijs. Dit naar aanleiding van de nieuwe wet burgerschapsonderwijs die sinds 1 augustus van vorig jaar voor scholen geldt.

Bijeenkomst in juni 2022, leidde tot twee cursusmiddagen rond erfgoedwijsonderwijs

Cursussen

In 2022 organiseerden we de cursus Begraven en beleid (11 deelnemers), Noordergraf/beheer begraafplaatsen in samenwerking met Landschapsbeheer Groningen (25 deelnemers), 22/11 vrijwilligerscursus Noordergraf begraafplaats Uniken Stadskanaal Erfgoeddocent (10 deelnemers), Dag van de digitalisering (50 deelnemers). Daarnaast ontvingen we drie verzoeken voor een In company training voor de eigen vrijwilligers van twee erfgoedinstellingen over respectievelijk Gastgeverschap, Toegankelijkheid en over het geven van een rondleiding, 30/11 educatie cursus emotienetwerken en erfgoedwijsheid.

Cursus Molengids: negen deelnemers, acht mensen hebben de cursus afgerond.
Cursussen op aanvraag: twee cursusmiddagen rond erfgoedwijs onderwijs voor erfgoeddocenten en medewerkers van musea.

GROEN ERFGOED

Informatieve bijeenkomsten behoud monumenten groen erfgoed

Groen Erfgoedcafé

Op 26 maart had de derde editie van het Groen Erfgoedcafé over stinzenplanten op de Coendersborg in Nuis, gemeente Westerkwartier, na twee jaar corona dan toch plaats. Dit tweejaarlijkse café is een samenwerkingsproject van Boerderijenstichting Groningen, Erfgoedvereniging Heemschut Groningen, Nederlandse Tuinenstichting Groningen, Stichting 'Het Tuinpad OP' en Erfgoedpartners. De ruim 60 deelnemers gingen na een inleidende lezing over stinzenplanten op excursie naar de Coendersborg in Nuis en 't Steenhuus in Niebert waar stinzenplanten in bloei stonden en uitleg werd gegeven over de steenhuizen door vrijwilligers van Stichting Het Groninger Landschap.

Regionale en landelijke netwerken

Gezamenlijke Ambitie (GA)

De Gezamenlijke Ambitie (samenwerkingsverband tussen Erfgoedpartners/CGTC, Biblionet, VRIJDAG en Stichting Kunst & Cultuur) voerde vijf keer strategisch overleg over (de koers van) samenwerking, met name met betrekking tot het sociale domein. In de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen (maart 2023) werd een gezamenlijke lobby gevoerd: 1) uitreiken van koffiebeker aan zittende Statenleden, met de uitnodiging voor een gesprek over hoe de kunst- en erfgoedsector kan bijdragen in de aanpak van maatschappelijke vraagstukken, 2) voorbereiding van een Belevingslunch voor de kandidaat Statenleden van 2023.

Coöperatie Sterke Musea

Hier nog iets zeggen over cooperatie musea en sterke musea?

Landelijk Contact van Museumconsulenten

Erfgoedpartners nam dit jaar deel aan vijf digitale overleggen van het Landelijk Contact van Museumconsulenten (LCM), waaraan de museumconsulenten van alle provinciale erfgoedhuizen deelnemen. Een greep uit wat zoal ter tafel kwam: het effect van de hoge energierekening en de lockdowns op de financiële situatie van de musea in de verschillende provincies, de opzet van een e-learning platform met de RCE, de adaptatie van de Erfgoedkit door LCM op verzoek van het Netwerk Digitaal Erfgoed, uitwisseling met de Museumvereniging, het Museumregister en de RCE.

OPEN [ROELI]

Erfgoedvrijwilliger.nl

Vanuit de samenwerkende erfgoedhuisdirecties in OPEN -waar Erfgoedpartners deel van uit maakt- is in 2022 een landelijke website gelanceerd ter ondersteuning van erfgoedvrijwilligers en erfgoedparticipatie: Erfgoedvrijwilliger.nl. Dit is een vacaturewebsite met een landelijk dekkend overzicht van vraag en aanbod. Op de website moeten erfgoedvrijwilligers ook relevante kennis en informatie kunnen vinden. Vanuit Groningen hebben we dit jaar een aantal landelijk digitale bijeenkomsten bijgewoond over de redactie van en communicatie over het vacaturedeel van de website en over de inrichting van het kennisdeel van de website. In de zomer namen we deel aan een fysieke bijeenkomst in Utrecht die opende met een workshop inclusiviteit.

Publieksprojecten

Archeologielezingen

Begin 2022 organiseerde Erfgoedpartners in samenwerking met het Platform Archeologie en publiek de jaarlijkse serie publiekslezingen Archeologie. Vanwege de lockdown vond één lezing digitaal plaats, de andere twee konden ter plekke én via een livestream worden gevolgd. Nieuwe samenwerkingspartner Biblionet Groningen faciliteerde de livestream. Een opname van de lezingen met Nederlandse ondertiteling is blijvend beschikbaar via onze website. In totaal (fysiek, livestream en later on demand) trokken de drie lezingen tot nu toe ruim 835 bezoekers.

Digitaliseringsproject archeologie in het Groninger Landschap

In mei presenteerde Erfgoedpartners in Museum Wierdenland in Ezinge het digitaliseringsproject Archeologie in het Groninger Landschap, een initiatief van het platform Archeologie & Publiek en Erfgoedpartners, in bijzijn van gedeputeerde Mirjam Wulfse en zo'n 40 betrokken uit het werkveld. Oogst van het project: 20 digitale foto's en 20 publieksvriendelijke beschrijvingen van Groningse archeologische vondsten. Over tien van deze vondsten verscheen een podcastserie gemaakt door Mathijs Deen. De tien afleveringen kunnen op locatie via de smartphone beluisterd worden na het scannen van een QR-code. Al het materiaal is rechtenvrij beschikbaar via www.collectiegroningen.nl. Voor publicatie op deze website stelde het Groninger Museum foto's en teksten ter beschikking van nog eens 20 belangwekkende archeologische objecten uit de collectie.

[Aanvullingen andere sectoren]

Ticketsysteem

Erfgoedpartners en CGTC maken gebruik van online ticketingsoftware voor de verkoop van kaarten voor de eigen activiteiten zoals cursussen en platformbijeenkomsten, maar ook voor activiteiten van aangesloten instellingen.

2022 was het laatste jaar dat musea in de provincie Groningen gebruik maakten van de mogelijkheid om met behulp van het ticketsysteem een beperkt aantal bezoekers per tijdslot toe te laten in hun museum in verband met de maatregelen rondom corona. Nadat de maatregelen werden losgelaten, gebruikten deze instellingen het kaartverkoopsysteem incidenteel voor specifieke activiteiten als lezingen. Ook diverse organisatoren van orgelconcerten verkochten kaarten voor hun evenementen via het ticketsysteem van Erfgoedpartners.

Vanuit Erfgoedpartners/CGTC werd dit proces begeleid door het aanmaken van evenementen in het systeem, monitoring van de verkoop, het uitvoeren van serviceactiviteiten naar de kaartkoper, zoals ruilen indien gewenst of annulering in samenspraak met de organiserende instelling. De inkomsten werden maandelijks overgemaakt naar de organiserende instellingen.

In totaal hebben in 2022 zeventien verschillende organisaties gebruik gemaakt van ticketing via Erfgoedpartners.

Visie ontwikkelen

Als steuninstelling heeft Erfgoedpartners een goed overzicht van ontwikkelingen op provinciaal en landelijk niveau. Dit delen we met de andere steuninstellingen. Daarom besteden we ook veel tijd aan het adviseren van overheden en fondsen, maar ook aan het beleidsmatig adviseren van erfgoedinstellingen. Bij voorkeur doen we dat door partijen bij elkaar te brengen. Hierbij is niet alleen sprake van cultuurbeleid, maar ook van erfgoed en ruimte, vrijetijdseconomie en leefbaarheid.

Voor samenwerking met andere steuninstellingen ruimen we als aanjager van de Gemeenschappelijke Ambitie veel tijd en energie in. Het is vooral voor onze afnemers van belang om samenhangende adviezen te krijgen en om eenduidige ontwikkelingen in gang te zetten.

Adviezen erfgoedinstellingen-beleid

Naast een tiental kleinere beleidsadviezen hebben we in 2022 ook tien grotere adviezen uitgebracht over beleid en strategie. Het betreft dan bijvoorbeeld advisering over het toekomstbestendig maken van een erfgoedinstelling, het participeren in een raad van advies, onderzoek naar financieringsmogelijkheden voor een niet-reguliere restauratie, nieuwe spelers in het werkveld wegwijs maken en adviseren over kansen.

=> Ten behoeve van getal hierboven te noemen:

Roeli ik kom op onderstaande optelsom van grotere adviezen, kijk jij wat je hieronder wilt scharen en wat niet en wat je erbij wilt voegen? :

1. advies aan de provincie over de inrichting van project innovatie musea
2. Cursus advies aan de gemeente Westerkwartier
3. Advies en raad van advies: coöperatie sterke musea
4. Advies over digitalisering platform (aan Provincie)
5. Status Pictura als Rijksmonument: subsidiewegwijs
6. Advies aanpak/strategie landelijke tentoonstelling Nienoord
7. Het Nijkerkje (niet verzilverd wel voorbereid) strategie toekomst
8. Stadskanaal Helen: (deed jij Roeli over werving projectgelden verhuizing)
9. Kees Oldambt Toukomst project
10. Advies aan klooster Aduard over beleidsonderwerpen vanwege wens museumregistratie
11. Adviesgesprek het jaar van Westendorp

Gebruiken en presenteren

Erfgoededucatie is een belangrijk onderwerp, omdat het waardevol is voor ieder kind om zich met zijn omgeving te verbinden. Daarom wordt ingezet op kwalitatief goede leerstof-vervangende educatietrajecten in de omgeving van het kind op de basisschool. Deze manier van werken is intensief, omdat Erfgoedpartners met veel kleinschalige aanbieders werkt en samen met gemeenten, K&C en scholen plannen op maat ontwikkelt, waarbij het ontdekken en onderzoeken van de wereld van het kind centraal staat. Erfgoedpartners faciliteert de centrale inkoop voor scholen en erfgoedaanbieders, zorgt voor onderhoud van het aanbod en geeft advies.

In juni 2022 organiseerden we een platform educatie met als een van de onderwerpen Erfgoedwijs Onderwijs. Hier bleek vanuit de musea belangstelling voor te zijn. Omdat mensen aangaven er meer over te willen weten organiseerden we in september en november twee studiemiddagen rond dit onderwerp, onder begeleiding van Jacqueliën Vroemen. Zij maakte een praktische vertaling voor het onderwijs van het onderzoek naar emotienetwerken door Hester Dibbits (Lector Cultureel erfgoed aan de Reinwardt Academie).

Om de kwaliteit van de erfgoededucatieprojecten hoog te houden werken we aan een korps van erfgoeddocenten die als intermediair fungeren tussen scholen en erfgoedinstellingen. De erfgoeddocenten hebben een didactische achtergrond. Door middel van de cursus Erfgoeddocent brengen we hen in aanraking met de verschillende visies op erfgoed en introduceren we hen in het

erfgoedveld. In 2022 deden er acht mensen mee aan de cursus en ontvingen zeven van hen een certificaat. In 2023 start er een nieuwe cursus.

De consulent erfgoededucatie voerde in 2022 acht adviesgesprekken die leidden tot nieuwe erfgoedprojecten, mede met inzet van door Erfgoedpartners voorgestelde erfgoeddocenten.

Om de erfgoededucatieprojecten beter voor het voetlicht te brengen is de PR in 2022 geïntensiveerd door:

- Een posteractie in juni 2022 (per gemeente ontvingen de scholen een poster met daarop de erfgoedprojecten bij hen in de buurt)
- Een ansichtkaartenactie in september 2022 (alle scholen in de provincie Groningen ontvingen een reminder om op de projectensite te kijken en een erfgoedproject te boeken.)
- De voorbereiding van een themanieuwsbrief gekoppeld aan de erfgoededucatieprojecten bedoeld om bepaalde projecten uit te lichten die raken aan thema's waar scholen in een bepaalde periode aan werken.

In het voorjaar van 2022 is er, op verzoek van de gemeente Groningen, onder scholen en musea een behoeftenonderzoek gedaan naar een onderwijscanon voor de gemeente en de provincie. De uitkomst was positief. Erfgoedpartners werkt in samenwerking met K&C en Museum aan de A aan de realisatie hiervan. In 2022 schreven we een projectplan en gingen we op zoek naar financiering. We hopen met de uitvoering een start te kunnen maken in september 2023.

Groningen heeft veel kleinschalig erfgoed dat goed zichtbaar wordt als je het gemeenschappelijk presenteert. Van oudsher worden voor de sectoren overzichten gemaakt die gretig aftrek vinden zoals het Museummagazine, de borgenbrochure, Klankjuwelen of de Zelfzwichter. Daarnaast zijn er thematische websites die gekoppeld zijn aan www.collectiegroningen.nl. Met onze collega's van het CGTC gaan we komende jaren verkennen hoe we social media beter in kunnen zetten. Met de toerisme coöperatie stemmen we af welke producten toeristen nodig hebben en voegen we toe waarin nu niet wordt voorzien. Op het gebied van digitalisering investeren we vooral in het beschikbaar stellen van informatie voor iedereen die erfgoed wil promoten en vermarkten. Hier ligt een link naar digitalisering.

Erfgoededucatieprojecten

Ook dit jaar hebben we veel aandacht besteed aan onderhoud van het aanbod van Erfgoededucatieprojecten dat scholen kunnen boeken op onze website.

Projecten zijn op verzoek of in overleg met de betrokkenen geactualiseerd of vervangen en er is nieuw aanbod beschikbaar gekomen.

Om scholen na de lockdowns weer te enthousiasmeren voor een erfgoedbezoek in de omgeving van de scholen hebben we dit jaar extra communicatie ingezet om de interne cultuur-coördinatoren op de scholen te bereiken. Ook is een digitale nieuwsbrief ontwikkeld om erfgoededucatieprojecten onder de aandacht te brengen, die begin 2023 voor het eerst via K&C wordt verstuurd naar alle leerkrachten in het Primair Onderwijs.

Onderwijscanon

Eind 2021 ontstond het initiatief voor een regionale onderwijscanon voor de provincie en gemeente Groningen, gekoppeld aan landelijke onderwerpen. Op verzoek van de gemeente Groningen deed Museum aan de A, in samenwerking met Erfgoedpartners en K&C, een behoefte-onderzoek onder Groningse scholen uit het Primair- en Voortgezet Onderwijs. Toen bleek dat er behoefte was aan een regionale canon, volgde een brainstorm met het onderwijs en het culturele veld en kwam een projectplan tot stand. Wij blijven met K&C en Museum aan de A nauw betrokken bij de voortgang in 2023.

Culturele Mobiliteit

In juni zat Erfgoedpartners één bijeenkomst voor van de stuurgroep Culturele Mobiliteit. Hierin hebben de erfgoedinstellingen zitting die deelnemen aan het programma Culturele Mobiliteit. Naast het programma voor het nieuwe schooljaar is teruggekeken op het lopende schooljaar. Dat stond vooral in het teken van het zoveel mogelijk inhalen van door de lockdown gecancelde schoolbezoeken. Ook werd gesproken over hoe Culturele Mobiliteit zich verhoudt tot het bredere erfgoededucatieprogramma, met educatie-aanbod in de omgeving van de scholen. Scholen kunnen dit aanbod boeken via de website van Erfgoedpartners. Voor een uitgebreider verslag van Culturele Mobiliteit verwijzen we naar het jaarverslag van Stichting Kunst&Cultuur, de steunfunctie voor cultuuronderwijs die Culturele Mobiliteit uitvoert.

f

2 x per jaar **stuurgroep-overleg** Erfgoedpartners levert voorzitter

In 2022 boekten 21 scholen in totaal 61 projecten bij Erfgoedpartners

Collectie Groningen

In 2022 zijn nieuwe -rechtenvrije- bijdragen toegevoegd, onder meer door de Groninger Archieven (een top 10 uit de collectie in beeld en tekst), Domies Toen (een top 10 uit de collectie in beeld en tekst) en vanuit de archeologie (40 nieuwe objecten in beeld en tekst, 10 podcasts en een top 20 uit de archeologiec collectie van het Groninger Museum).

Musea

Museummagazine 2022-2023

Het Museummagazine is een goed voorbeeld van grensoverschrijdende samenwerking. Samen met de collega-instellingen in Friesland en Drenthe en de Duitse regio's Ostfriesland, Emsland, Oldenburger Land en Elbe-Weser-Dreieck wordt dit succesvolle magazine gemaakt. In 2022 verscheen het blad in april een oplage van 60.000 exemplaren.

Maand van de Geschiedenis

Het thema van de Maand van de Geschiedenis 2022 was 'Wat een ramp'. Via de nieuwsbrief *Erfgoedloper* besteedden wij aandacht aan dit landelijk evenement.

Molens

Groninger Molenweekend 2022

In 2022 kon, na twee coronajaren, weer een regulier Groninger Molenweekend worden georganiseerd. Deze werd gehouden op 11 en 12 juni. Zo'n veertig molens waren een of beide dagen geopend voor het publiek.

de Zelfzwichter

Het molenblad *de Zelfzwichter* verscheen in 2022 drie keer: twee keer in druk en één keer in digitale vorm. Het centrale thema was '50 jaar Gilde van Vrijwillige Molenaars'.

Groninger Molenarchief

Het Groninger Molenarchief treedt vooral naar buiten via de website groningermolens.nl, waar alle bestaande en een groot aantal verdwenen molens worden beschreven. Bezoekers van deze website hebben in 2022 16 maal een reactie gestuurd. De meeste van deze reacties (12) betreffen de waardevolle melding van foutjes in of aanvullingen op de tekst op de site. Andere reacties vragen om meer informatie over een molen, omdat de bezoeker heeft ontdekt dat zijn of haar vader, grootvader of overgrootvader er molenaar is geweest – dat ging dit jaar over De Breeken in Westerwijtwerd en Molen Westerhoff in Oosterhoogebrug. Ook ontvingen wij een vraag over de (onbekende) molenmaker Jacob Loning uit Groningen.

De website is verder gevuld met nieuwe informatie en afbeeldingen. Zes verdwenen molens hebben dit jaar een pagina gekregen. Er is driemaal een nieuwsbericht geplaatst.

Naast het beantwoorden van vragen en opmerkingen zijn de vrijwilligers van het molenarchief ook dit jaar bezig geweest met het scannen van foto's en het ordenen en beoordelen van het omvangrijke archiefmateriaal.

Orgels

Orgelagenda voor Groningen en Ostfriesland

Van april tot november verschijnt de digitale nieuwsbrief *Orgelagenda* twee keer per maand en in de wintermaanden eens per maand. De nieuwsbrief, die wordt verstuurd naar zo'n 400 adressen, bevat informatie over orgelconcerten en een enkel ander (klassieke muziek) concert. De informatie plaatsen wij tevens op de website erfgoednieuws.nl. Deze site wordt ook door Stichting Groningen Orgelland (SGO) en Visitgroningen als bron gebruikt.

Klankjuwelen

Samen met het Organeum in het Duitse Weener geeft Erfgoedpartners aan het begin van het orgelseizoen het tijdschrift *Klankjuwelen* uit in een oplage van 5.000 exemplaren. Aan de samenstelling van het blad wordt meegewerkt door de diverse orgelcommissies in de provincie. Achterin het tijdschrift is een overzicht opgenomen van de orgelconcerten, die zijn geprogrammeerd in Groningen en Ostfriesland. De verspreiding van *Klankjuwelen* wordt door de orgelcommissies ter hand genomen.

Naast de Klankjuwelen werd ook een Orgelkalender gemaakt, een handzaam boekje met per maand een overzicht van alle orgelconcerten in Groningen en Ostfriesland.

Erfgoedloper

Erfgoedloper is de gezamenlijk digitale nieuwsbrief van CGTC en Erfgoedpartners. Het verschijnt iedere twee weken en bevat informatie over de activiteiten van beide organisaties. Af en toe nemen wij informatie op van collega-instellingen waarvan wij vermoeden, dat het interessant is voor onze lezers. Erfgoedloper wordt naar zo'n 1.400 adressen gemaild.

Erfgoednieuws

De digitale nieuwsbrief Erfgoednieuws, eveneens een gezamenlijke uitgave van CGTC en Erfgoedpartners, beleefde in 2022 zijn derde jaargang. Vanaf maart ging de verschijningsfrequentie van ieder maand naar iedere zes weken, en verscheen derhalve in totaal negen keer. Ieder nummer bevatte twee of drie artikelen over actuele zaken in de Groninger erfgoedwereld. De artikelen worden of aangeleverd door de betreffende organisatie of worden verkregen door een vertegenwoordiger van de organisatie voor dit doel te interviewen. De nieuwsbrief wordt gemaild naar zowel (medewerkers van) erfgoedinstellingen als naar mensen, die geïnteresseerd zijn in informatie over Groninger erfgoed.

Samenleving betrekken

Erfgoed is datgene wat de inwoners van Groningen zo waardevol vinden, dat ze het willen bewaren voor de toekomst. Dat betreft dus niet alleen traditioneel erfgoed, maar ook erfgoed van mensen die nog niet zo lang hier wonen. Samen Groningen ontdekken, onderzoeken en erover vertellen is iets wat de komende jaren actief gaan uitzetten. Samen met de collega's van CGTC betrekken we mensen bij onderzoek naar taal en gebruiken. Daarnaast gaan we actief andere doelgroepen benaderen, zoals we bijvoorbeeld al eerder deden in Het mooiste van twee werelden wat betreft de orgels of bij het Pronkjewailpad met de molens.

Erfgoedpartners vindt het belangrijk dat bewoners zoveel mogelijk in staat moeten zijn om hun eigen erfgoed te bewaren en presenteren. Daarom zijn er advies-uren voor vrijwilligers om hen wegwijs te maken in de erfgoedwereld om hen bij vragen en problemen te ondersteunen.

Reizend Erfgoed

In 2022 hebben we Reizend Erfgoed weer langzaam op kunnen starten na de coronaperiode waarbij de verzorgingshuizen op slot waren voor activiteiten. Er is in augustus 2022 weer een bijeenkomst gerealiseerd waarbij de Menkemaborg met zijn collectie op bezoek ging in het verzorgingshuis Alegunda Ilberi in Bedum.

15 bewoners namen deel aan de bijeenkomst. Het was een groot succes.

Ondersteuning vrijwilligers

Advies op maat, erfgoedvrijwilliger.nl 6 juli erfgoedvrijwilligersdag Utrecht

Erfgoedvrijwilliger.nl

Sociale media werd ingezet om aandacht te genereren voor Erfgoedvrijwilliger.nl, een initiatief van OPEN Erfgoed, met als doel het in stand houden en vernieuwen van het erfgoedvrijwilligersbestand. Nieuwe erfgoedvrijwilligersvacatures in de provincie Groningen, die op de website van Erfgoedvrijwilliger werden geplaatst, werden gedeeld via de sociale mediakanalen van Erfgoedpartners.

Sociale media

Via sociale media (Facebook en LinkedIn) houdt Erfgoedpartners haar volgers op de hoogte van het laatste nieuws. De digitale nieuwsbrieven Erfgoedloper, Orgelagenda en Erfgoednieuws worden hierop gepubliceerd. We gebruiken de media om berichten die van belang zijn voor erfgoedinstellingen in de provincie Groningen extra onder de aandacht te brengen.

Facebookstatistieken

Ons bereik is het grootst onder vrouwen van 45 jaar of ouder. In 2022 steeg het aantal volgers van de Erfgoedpartners Facebookpagina licht. Het aantal gepubliceerde berichten is in 2022 toegenomen ten opzichte van het jaar daarvoor. Het aantal interacties (likes, deelacties of reacties op berichten) is juist wat afgenomen t.o.v. 2021. In de maanden september en oktober was de betrokkenheid het grootst.

LinkedIn statistieken

Op LinkedIn wordt de pagina van Erfgoedpartners het meest bezocht door mensen met een administratieve functie bij een bedrijf. Daarna wordt de pagina ook bezocht door mensen met een functie in bedrijfsontwikkeling. We worden ook – maar in mindere mate – gevonden door mensen met een achtergrond in het onderwijs. Het aantal volgers van de LinkedIn pagina steeg in 2022 licht.

Webshop

Via de webshop verkopen we artikelen die interessant zijn voor zowel instellingen als particulieren, waaronder boeken en folders over orgels, molens en borgen en educatief materiaal over erfgoed.

Nieuw in 2022 was dat we tweedehands boeken over molens aanboden via onze webshop. Ook zijn we in dit jaar artikelen van Centrum Groninger Taal en Cultuur gaan aanbieden via de webshop, zoals het populaire Buusboukje waarvan met name rond de kerst veel exemplaren zijn verkocht. Met succes verkochten we ook dit jaar cd's met orgelmuziek van Stichting Groningen Orgelland via de webshop. Het kwam geregeld voor dat hiervoor bestellingen binnenkwamen vanuit de Verenigde Staten.

Digitalisering

Uitgangspunt voor alle vormen van digitalisering is dat zoveel mogelijk wordt gedigitaliseerd bij de bron en dat dit op een universele manier gebeurt die landelijk is afgesproken waardoor uitwisseling met anderen plaats kan vinden. Eén keer invoeren moet leiden tot zichtbaarheid op meerdere fronten door het leggen van goede verbindingen. Erfgoedpartners wil zorgen voor de goede verbindingen met zoveel mogelijk relevante partners. Dit zowel op het niveau van erfgoed (collectie Nederland) en landschap, maar ook op het gebied van de vrijetijdseconomie. Komend jaar zal ook een project worden opgezet om digitale toepassingen zoals websites en apps voor iedereen toegankelijk te maken, ook voor mensen met een lichamelijke of mentale handicap.

Steunpunt digitalisering

Pilot Digitaal Erfgoedplatform Groningen

Met Centrum Groninger Taal en Cultuur (CGTC), Groninger Archiven, Stichting (digitale) infrastructuur en verbreding publieksbereik cultuur(historie) provincie Groningen en de Universiteitsbibliotheek Groningen hebben we dit jaar een projectplan opgesteld voor de ontwikkeling van een gezamenlijk zoekportaal voor digitaal erfgoed. Doel is om de digitale

ontsluiting van Gronings erfgoed op een kwalitatief hoger plan te brengen: om erfgoed in samenhang zichtbaar, optimaal vindbaar en voor iedereen toegankelijk te maken. Dit willen we doen met een digitale infrastructuur, die aansluit op de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed 2021-2024, volgens het principe van één keer invoeren bij de bron en gebruikmakend van Linked Data. De pilot voorziet in een proefopstelling, waarmee de ideeën en ontwerpbeslissingen in de praktijk getest kunnen worden. In december was de fondsenwerving rond, zodat we in 2023 met de uitvoering van de pilot kunnen beginnen.

Intervisie digitaal erfgoedcoaches

Als provinciaal steunpunt digitalisering participeerden we dit jaar in vijf digitale landelijke bijeenkomsten van de intervisiegroep digitaal erfgoedcoaches van het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE). Ook tussen de bijeenkomsten door delen de digitaal erfgoedcoaches actief nieuws, vragen en kennis met elkaar.

Cursussen en workshops digitalisering

Dit jaar organiseerden we in november - *de maand van de digitalisering* - een Dag van de Digitalisering waar deelnemers in 4 workshop- en kennissessies hun digitale kennis en vaardigheden konden bijspijkeren (zie ook cursusoverzicht)

Advisering digitalisering op maat erfgoedinstellingen

Naast het project ter voorbereiding van de update van Collections waarbij vijftien musea zijn betrokken (zie musea), hebben we dit jaar 13 erfgoedinstellingen [zie telling hieronder roeli] op maat geadviseerd over de digitalisering van hun collectieregistratie. Ook brachten we een advies uit aan een gemeentelijke overheid over de - ontwikkeling van - digitale collectieregistratie in musea in deze gemeente.

⇒ Lijstje ten behoeve van te noemen aantal hierboven: weet jij meer Roeli?

1 synagoge

2 GRID

3 Klooster ter Apel

4 Molenarchief

5 van diepenstichting

6-11: 6 musea: Adlib windows: In 2024 worden de versies voor windows niet langer ondersteund. We hebben de musea die met deze versie werken geïnformeerd en hen over alternatieven geïnformeerd.

12. advisering provincie over digitalisering sterke musea

13. Abel Tasman Museum Bibi collectieregistratie

14. => de adviesjes ivm aanleveren collectiegroningen telde ik niet mee: zoutkamp/domies toen/STAR/ Hortus Haren/NTTM

Noemen?

Koppeling erfgoednieuws/visit Groningen/deze voedt nu ook regiomarketingorganisaties

Toegankelijkheid Landelijke werkgroep

Dit jaar namen we deel aan twee digitale bijeenkomsten van de landelijke werkgroep toegankelijkheid en inclusie, waarin ook andere erfgoedhuizen vertegenwoordigd waren. Doel is het delen van kennis en ervaring op dit relatief nieuwe gebied en visievorming.

Websites

Het voor 2022 geplande project voor toegankelijke erfgoedwebsites, te beginnen met de website van Erfgoedpartners, is verschoven naar 2023.

Interne organisatie

Erfgoedpartners is een groeiende organisatie met een klein vast personeelsbestand. We vinden het belangrijk dat wij werkzaamheden uitvoeren die een toegevoegde waarde hebben, die niet uitgevoerd kunnen worden door andere organisaties. Hoewel dit per project kan veranderen, heeft Erfgoedpartners vaak de rol van penvoerder en/of initiator van samenwerkingsprojecten; adviseur voor subsidies, onderhoud van collecties en molens; aanspreekpunt voor landelijke organisaties, overheden en fondsen. Binnen het beschikbare budget is het een lastige opgave om vooral de deskundigheid op uitvoeringstaken, bijvoorbeeld collectiebeheer, en op strategie te verankeren. Beide specialismes zijn vaak niet in één persoon verenigd. Erfgoedinstellingen doen vaker een beroep op uitvoerende expertise, waar overheden en fondsen vooral een beroep doen op strategische kennis. Binnen het nu beschikbare budget is het niet mogelijk om op beide terreinen voldoende kennis in huis te hebben. Een goede ontwikkeling van het personeelsbestand is noodzakelijk. Omdat Erfgoedpartners een begrotingsprincipe heeft waarbinnen de vaste lasten gedragen moeten kunnen worden door de 'vaste subsidie', heeft een aantal mensen een vaste aanstelling. Voor projecten worden tijdelijke medewerkers aangetrokken. Ook worden binnen de organisatie mensen met afstand tot de arbeidsmarkt of met een arbeidshandicap geplaatst. Hiernaast is er ruimte voor stagiaires en trainees. De verdeling is 3fte vast, 3fte tijdelijk en 3fte overig (vrijwilliger, stagiair)

Organisaties kunnen zich bij Erfgoedpartners aansluiten. In 2021 konden we Museum Helmantel in Westeremden, het Kinderboekenmuseum in Winsum en de Lutherse Kerk in Groningen als nieuwe leden begroeten. Eind november 2021 waren 61 organisaties aangesloten.

Foto: Anton Tiktak, Arte del Norte